

Forum Yhteiskuntaoppi

4

20. Rikoksen tutkinnasta oikeudenkäyntiin

Virittely: Väitteitä rikosprosessista

1. Ovatko seuraavat väitteet oikein vai väärin?

a) Esitutkinnan aloittaminen vaatii käräjäoikeuden päätöksen.

- **Väärin. Poliisi aloittaa esitutkinnan, jos on syytä epäillä, että kyseessä todella on rikos.**

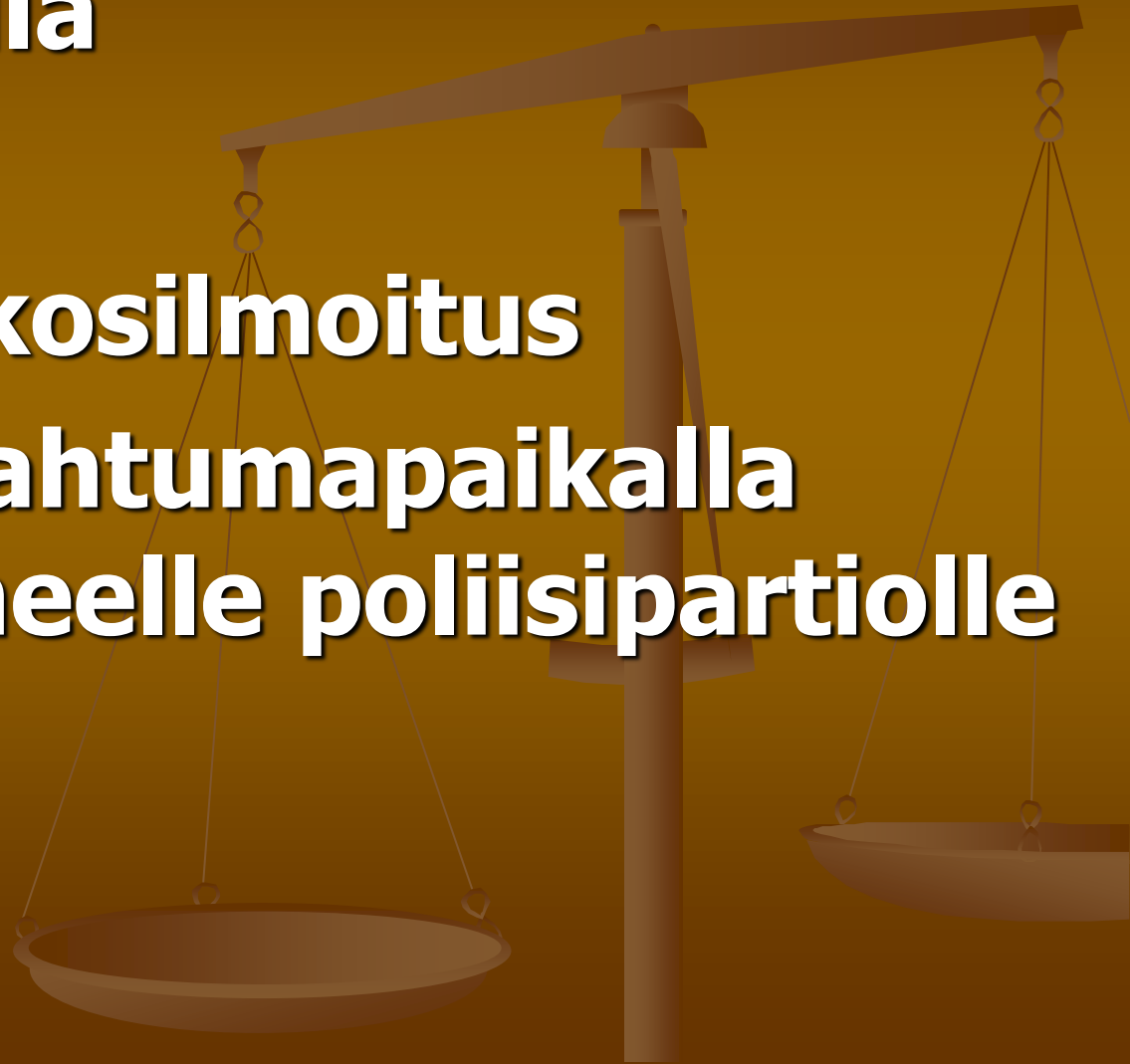
b) Esitutkinnassa rikoksesta epäiltyä on kohdeltava kuin hän olisi syytön.

- **Oikein. Esitutkinnan on oltava puolueeton ja rikoksesta epäiltyä on kohdeltava syyttömänä.**

- 1. Ovatko seuraavat väitteet oikein vai väärin?**
- c) Rikoksesta epäillyn vangitseminen vaatii käräjäoikeuden päätöksen.**
- **Oikein. Käräjäoikeus päättää epäillyn vangitsemisesta viimeistään 4. päivänä hänen kiinniottamisensa jälkeen.**
- d) Rikoksen uhri ei voi tehdä aloitetta rikoksen sovittelusta.**
- **Väärin. Aloitteen sovittelusta voi tehdä epäilty, uhri, poliisi tai syyttäjä.**
- e) Syyttäjän tulee nostaa syyte rikosentekijää vastaan, vaikka rikos olisikin ollut vähäinen.**
- **Väärin. Syyttäjä voi käyttää harkintavaltaa.**

Rikosilmoitus

- henkilökohtaisesti poliisiasemalla
- puhelimitse
- sähköinen rikosilmoitus
- rikoksen tapahtumapaikalla sinne saapuneelle poliisipartiolle

Rikosoikeus Tehtävä 8 (YO 2001S), s. 246

Poliisi pidättää täysi-ikäisen henkilön kultasepäntoiminnan ryöstöstä epäiltynä, koska hänellä on hallussaan ryöstösaalista. Kuvaa rikosoikeudellisen prosessin kulkua lopulliseen päätöksentekoon saakka. (Yo-tehtävä, syksy 2001)

1. Poliisi suorittaa esitutkinnan (pakkokeinot).

2. Syyttäjän syyteharkinta.

- **Syntyneen materiaalin pohjalta syyttäjä nostaa syytteen.**

3. Oikeuskäsittelyssä on valmisteleva istunto ja pääkäsittely.

- **Syyttäjällä käräjäoikeudessa näyttövelvollisuus.**
- **Oikeudenistunnossa voi olla lautamieskokoonpano.**

Rikosoikeus Tehtävä 8 (YO 2001S), s. 246

Poliisi pidättää täysi-ikäisen henkilön kultasepäntuotteen ryöstöstä epäiltynä, koska hänellä on hallussaan ryöstösaalista. Kuvaa rikosoikeudellisen prosessin kulkua lopulliseen päätöksentekoon saakka. (Yo-tehtävä, syksy 2001)

4. Käräjäoikeuden tuomio saa lainvoiman.

→ mahdollinen valitus hovioikeuteen

5. Rangaistus merkitään rikosrekisteriin.

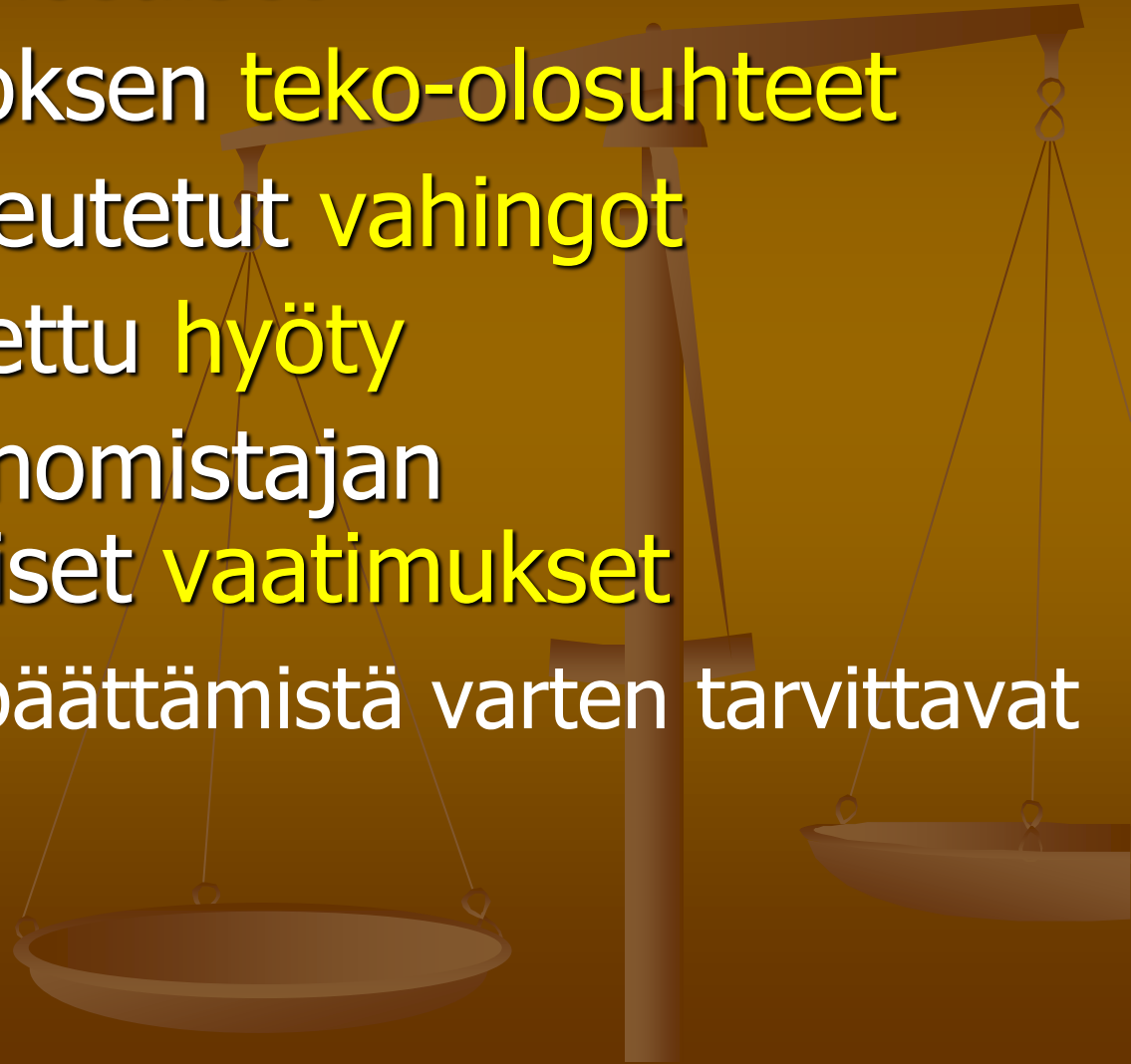
6. Tuomion täytäntöönpano.

7. Tuomion kärsiminen

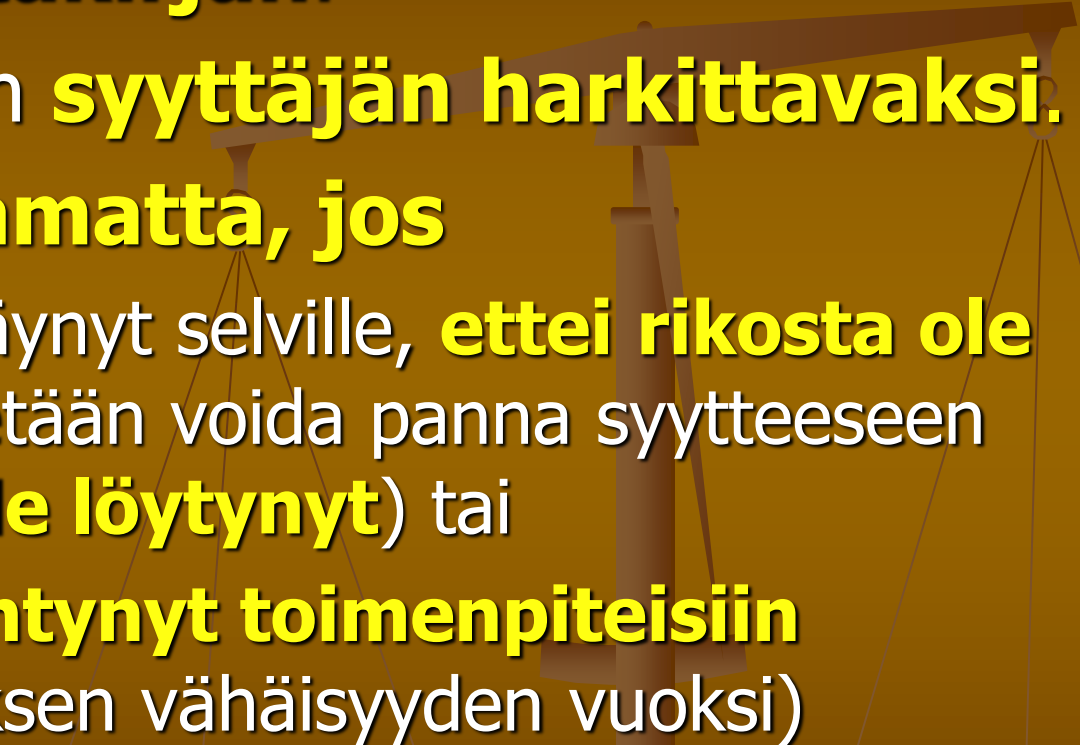
- **Sen jälkeen merkinnän poistaminen.**

Esitutkinnassa poliisi selvittää;

- mistä rikoksesta on kysymys
- ketkä ovat asianosaiset
- mitkä olivat rikoksen teko-olosuhteet
- mitkä olivat aiheutetut vahingot
- mikä oli saavutettu hyöty
- mitkä ovat asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset
- muut syytteestä päättämistä varten tarvittavat tiedot

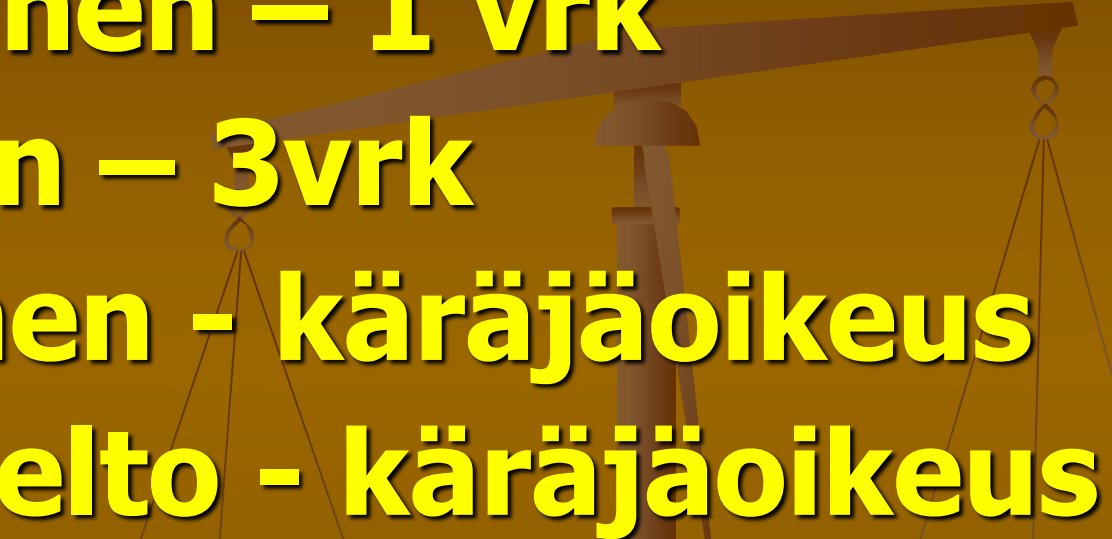

2. Syytteen nostaminen

- Esitutkinnasta poliisi tekee **esitutkintapöytäkirjan**.
  - Poliisi jättää asian **syyttäjän harkittavaksi**.
  - **Syyte jää nostamatta, jos**
    1. tutkinnassa on käynyt selville, **ettei rikosta ole tehty** tai ettei ketään voida panna syytteeseen (= **näyttöä ei ole löytynyt**) tai
    2. **poliisi ei ole ryhtynyt toimenpiteisiin** (esimerkiksi rikoksen vähäisyyden vuoksi)
-

Poliisin pakkokeinoja

(Pakkokeinolaki Ri 302, 450/1987) s. 244!

- **Kiinniottaminen – 1 vrk**
  - **Pidättäminen – 3vrk**
  - **Vangitseminen - käräjäoikeus**
  - **Matkustuskielto - käräjäoikeus**
-

Kiinniottaminen

- Verekseltään tai etsintäkuulutettu
- Määrätty pidätettäväksi tai vangittavaksi
- Kestää 24 h

Pidättäminen

■ Pidättämisen edellytykset:

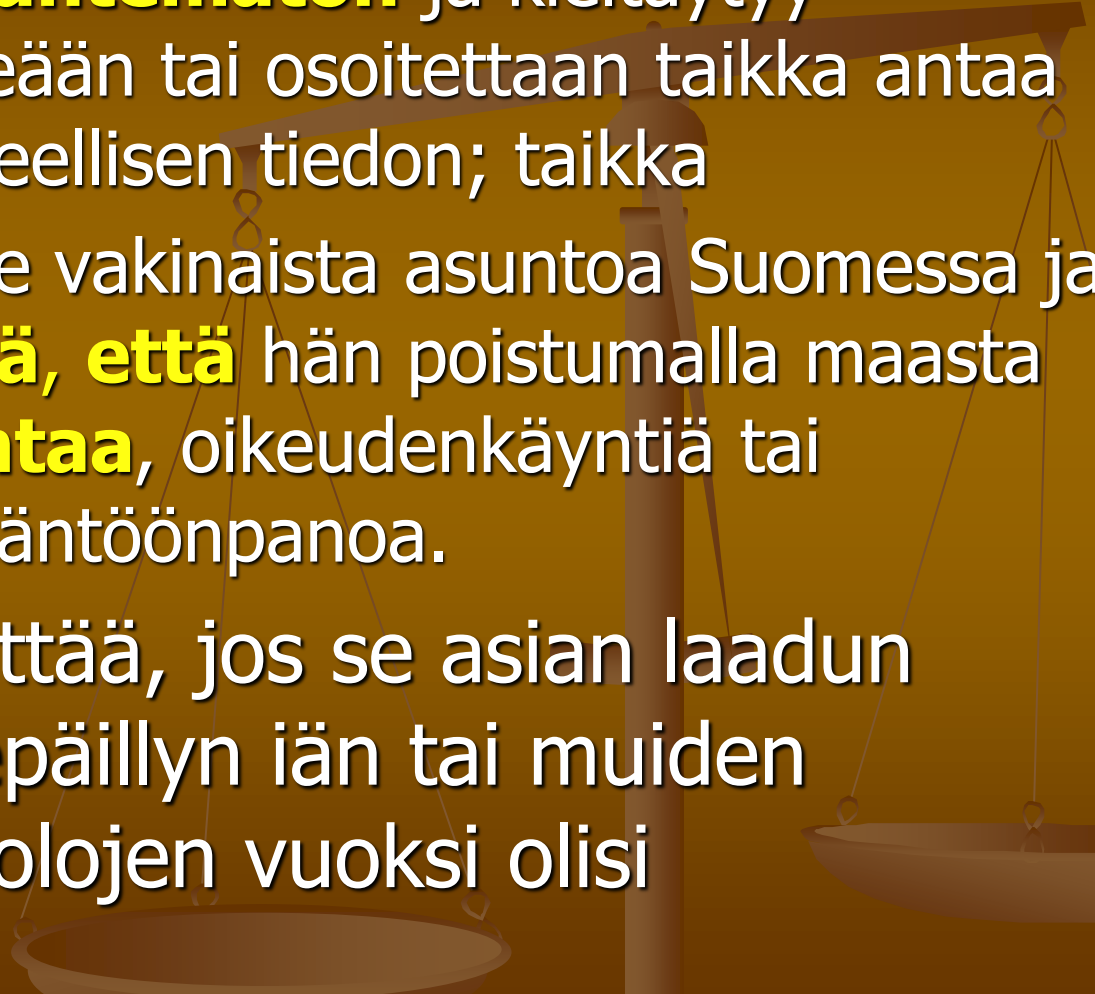
1) **jos rikoksesta on säädetty vähintään kaksi vuotta vankeutta;**

2) a) epäilty **lähtee pakoon** taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;

b) epäilty **vaikeuttaa asian selvittämistä** hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka

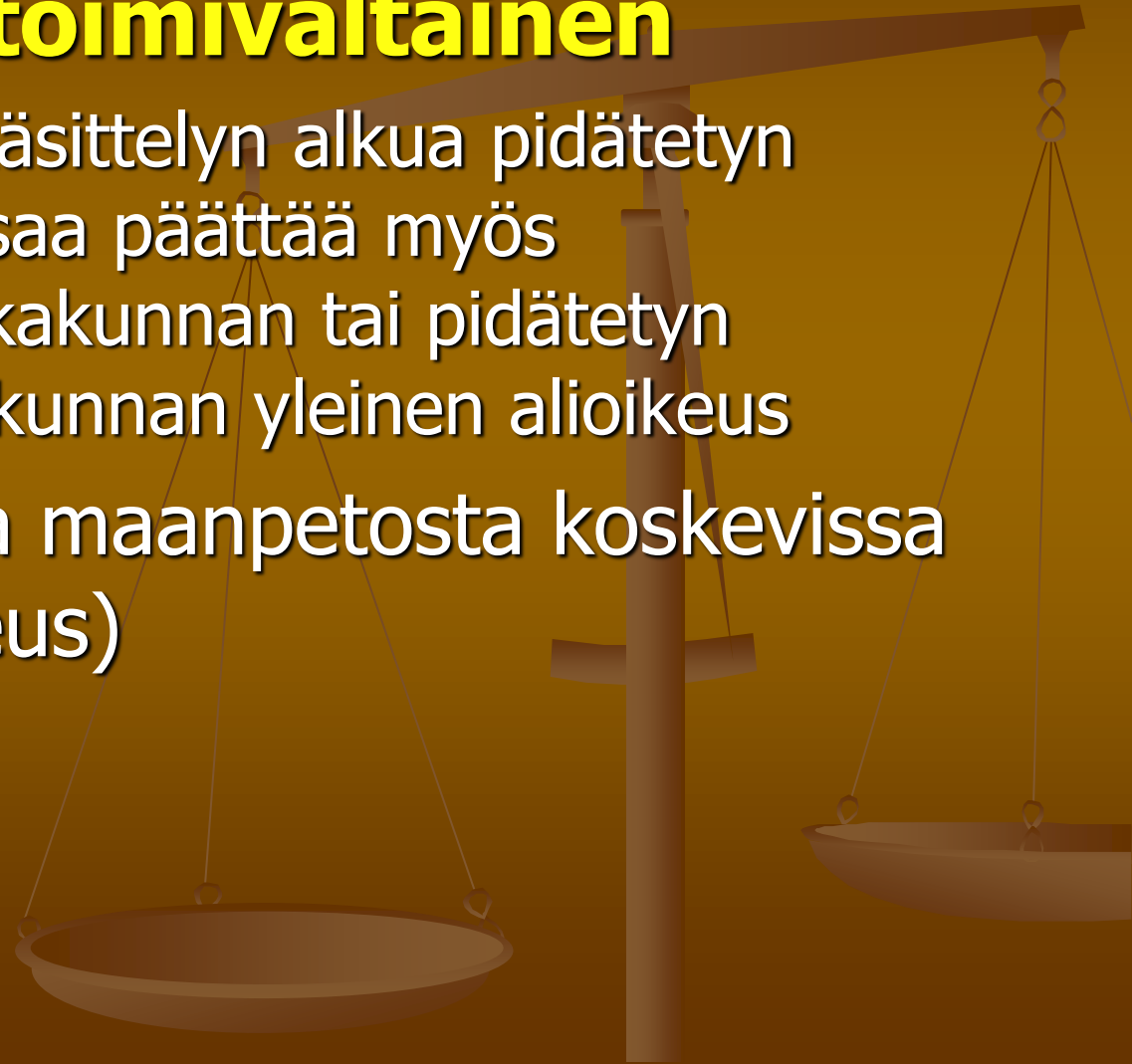
c) epäilty **jatkaa rikollista toimintaa**

Pidättäminen

- Pidättämisen edellytykset (jatkuu):
    - 3) **Jos epäilty on tuntematon** ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon; taikka
    - 4) Jos epäillyllä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja **on todennäköistä, että** hän poistumalla maasta **karttaa esitutkintaa**, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.
  - Ketään ei saa pidättää, jos se asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olojen vuoksi olisi kohtuutonta.
-

Vangitseminen

- **päättää se tuomioistuin, joka on syyteasiassa toimivaltainen**
  - ennen syytteen käsittelyn alkua pidätetyn vangitsemisesta saa päättää myös kiinniottamiskaikkakunnan tai pidätetyn säilyttämiskaikkakunnan yleinen alioikeus
- ei valtiopetosta ja maanpetosta koskevissa asioissa (hovioikeus)

Vangitsemisaika

- Vaatimus vangitsemisesta otettava käsittelyyn **viimeistään 4 vrk:n kuluttua kiinniottamisesta.**

2. Minkälaisia pakkokeinoja poliisi voi käyttää esitutkinnassa?

- tutkimuspaikan eristäminen
- kotietsintä
- televalvonta (kuuntelu, tekninen tarkkailu)
- epäillyn kiinniotto
- epäillyn pidättäminen
- epäillyn vangitseminen
- epäillyn matkustuskielto

Poliisin toimintamahdollisuuksia

- takavarikko
- henkilökatsaus
- peitet toiminta
- valeosto

Tehtävä 7. Tutki rikostapausta (S2014)

16-vuotias Matti oli viettämässä perjantai-iltaa torilla, joka oli nuorten suosima tapaamispaikka. Illan mittaan alkoi meteli, kun paikalle tuli 18-vuotias Kalle, joka tunnettiin yleisenä riidanhaastajana. Hän vaati Mattia maksamaan 50 euron velkansa, kuten tämä oli edellisellä viikolla luvannut.

Kun Matilla ei ollut rahaa, Kalle alkoi mukiloida tätä, potki ja uhkasi hakea jotain kättä pidempää, jos velkaa ei maksettaisi. 15-vuotiaat Jussi, Pekka ja Niina sekä 14-vuotias Siiri menivät seuraamaan yhteenottoa, joka veti puoleensa myös muita nuoria. Humaltuneet Jussi ja Niina alkoivat yllyttää tappelijoita. Siiri heitti hurjasti kiroilevaa Kallea kivellä, minkä seurauksena tämän päästä alkoi vuotaa verta.

Poliisin tullessa paikalle väkijoukko hajaantui, mutta Matti, Kalle, Jussi, Pekka, Niina ja Siiri jäivät paikalle. Poliisi kiinnitti ensimmäisenä huomionsa Jussin puolillaan olevaan viinipulloon.

→ **b) Minkäläisten oikeudellisten näkökohtien mukaan seuraamukset määräytyvät, jos asia päättyy oikeuteen?**

→ **(a. Miten asia etenee poliisin saavuttua paikalle?)**

Tehtävä 7. Tutki rikostapausta (S2014)

Oikeudellisia näkökohtia ovat rikosnimikkeiden lisäksi tekijöiden syyntakeisuus, osallisuus rikokseen, vastuunalaisuus ja sen mahdollisesti poistavat perusteet sekä tekijöiden iän vaikutus rangaistusten mittaamiseen.

- 1. Matti on asianomistaja (16v.).**
- 2. Mistä syytetään Kallea ja miten häntä kohdellaan (rangaistus?)**
- 3. Mistä syytetään Jussia ja Niinaa ja miten heitä kohdellaan?**
- 4. Mistä syytetään Siiriä ja miten häntä kohdellaan?**
- 5. Muut?**

Tehtävä 7. Tutki rikostapausta (S2014)

Oikeudellisia näkökohtia ovat rikosnimikkeiden lisäksi tekijöiden syyntakeisuus, osallisuus rikokseen, vastuunalaisuus ja sen mahdollisesti poistavat perusteet sekä tekijöiden iän vaikutus rangaistusten mittaamiseen.

- **Kalle on syyllistynyt uhkaukseen ja pahoinpitelyyn.**
- **Kalle on 18v. rikosoikeudellisesti vastuunalainen.**
- **Kalle voidaan tuomita pahoinpitelystä. Pahoinpitelyjä ja vahingonkorvausvaateita voidaan sovittaa. Teon tahallisuus, törkeys ja muut rangaistusta lieventävät tai koventavat seikat vaikuttavat päätökseen.**
- **10 päiväsakkoa – 1 vuosi vankeutta.**
- **Rangaistus lievempi, nuori rikosentekijä.**

Tehtävä 7. Tutki rikostapausta (S2014)

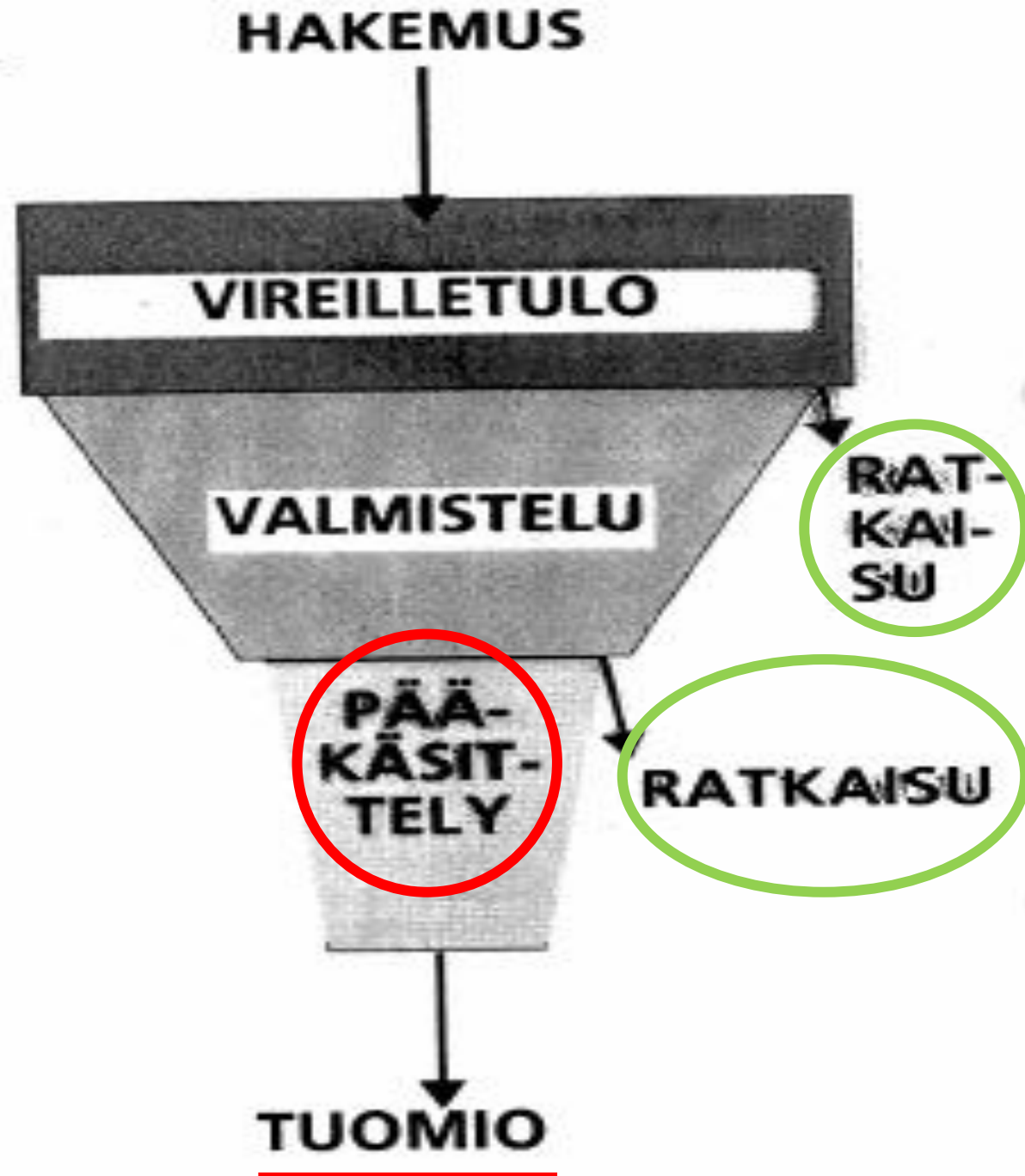
Oikeudellisia näkökohtia ovat rikosnimikkeiden lisäksi tekijöiden syyntakeisuus, osallisuus rikokseen, vastuunalaisuus ja sen mahdollisesti poistavat perusteet sekä tekijöiden iän vaikutus rangaistusten mittaamiseen.

- **Jussin ja Niinan toiminta voitaisiin katsoa yllytykseksi edellä mainittuun rikokseen.**
  - Tosin Kalle oli jo aloittanut pahoinpitelyn, ennen kuin Jussi ja Niina puuttuivat tilanteeseen.
- **Jussi on myös pitänyt alaikäisenä hallussaan mietoa alkoholijuomaa.**
- **Jussi ja Niina ovat 15-vuotiaita eli rikosoikeudellisesti vastuunalaisia, mutta alaikäisiä.**
- **Mikäli Jussi ja Niina tuomittaisiin yllytyksestä, mitattaisiin heille määrättävä rangaistus lievemmältä rangaistusasteikolta alaikäisyyden vuoksi.**
- **Päiväsakkoja, lastensuojelu.**

Tehtävä 7. Tutki rikostapausta (S2014)

Oikeudellisia näkökohtia ovat rikosnimikkeiden lisäksi tekijöiden syyntakeisuus, osallisuus rikokseen, vastuunalaisuus ja sen mahdollisesti poistavat perusteet sekä tekijöiden iän vaikutus rangaistusten mittaamiseen.

- **Siiri on niin ikään syyllistynyt pahoinpitelyyn.**
  - **Siiri on 14-v (eli alle 15-vuotias) eikä ole siten rikosoikeudellisesti vastuunalainen.**
  - **Lastensuojelu.**
- **Jussille ja Pekalle ei mitään toimenpiteitä (todistajana).**

Rikosasian pääkäsittely

1) Vaatimukset + vastaukset

- syyttäjä
- asianomistaja
- vastaaja

2) Selostus asiasta

- syyttäjä
- tarvittaessa asianomistaja
- vastaajan lausuma

3) Todistelu

- asianomistaja henkilökohtaisesti
- vastaaja henkilökohtaisesti
- todistaja

4) Loppukeskustelu

- a) näytöstä, syyllisyydestä ja oikeuskysymyksistä
  - b) seuraamuksesta
  - c) vahingonkorvauksista
  - d) oikeudenkäyntikuluista
-
- syyttäjä
  - asianomistaja
  - vastaaja

1. Läsnäolijoiden ja esteiden toteaminen

- * Jos vastaaja tai todistaja, joiden läsnäolo on välttämätöntä, ovat poissa käsittelyä ei aloiteta.

2. Syyttäjän vaatimus

- * Syyttäjä lukee haastehakemuksen syyteosan eli kuvauksen teosta sekä toteaa muut vaatimukset ja ne lainkohdat, joihin rangaistusvaatimus perustuu.

3. Asianomistajan vaatimus

- * Asianomistaja esittää perustellen vaatimuksensa.

4. Vastaajan vastaus vaatimuksiin

- * Vastaaja ilmoittaa joko itse tai edustajansa välityksellä myöntääkö vai kiistääkö hän syytteen ja asianomistajan vaatimukset.

5. Asiaesittely

- * Tässä vaiheessa asianosaiset perustelevat tarkemmin kantaansa, mutta eivät vielä arvioi näytön riittävyttä. Syyttäjä esittää näkemyksensä siitä mitä on todella tapahtunut ja mitä hän aikoo todistelulla osoittaa. Vastaajan avustaja voi tarvittaessa täydentää syyttäjän kuvausta.

6. Todistelu

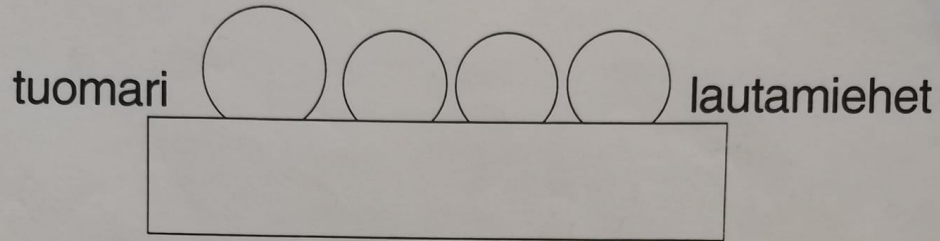
- * Kuullaan, yleensä syyttäjän toimesta, asianomistajaa. Muilla asianosaisilla on oikeus vastakuulusteluun.
- * Seuraavaksi kuullaan vastaajan näkemys tapahtumien kulusta. Jälleen muilla asianosaisilla on oikeus vastakuulusteluun.
- * Kirjalliset todisteet, valokuvat ja ne esitutkinnan liitteet, jotka halutaan todisteiksi, käsitellään.

7. Loppukeskustelu

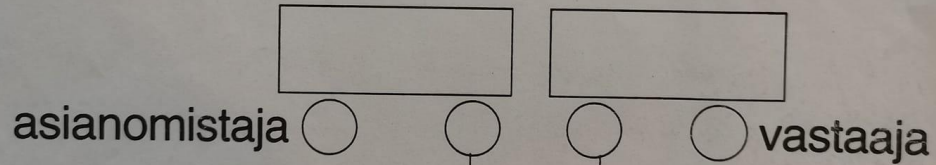
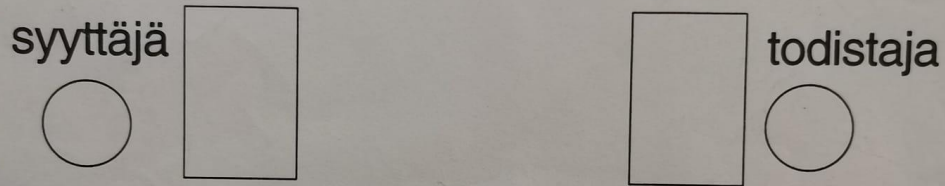
- * Suullisessa loppulausunnossa syyttäjä, asianomistaja ja lopuksi vastaaja ottavat kantaa esitettyyn näyttöön. Yleensä asianajajat antavat loppulausunnot, mutta myös vastaajalle annetaan mahdollisuus lausua oma näkemyksensä.
- * Loppukeskustelussa rangaistuksen määrän ja muodon pohdinta on oma osansa. Kaikki esittävät tuomioistuimelle ne seikat, jotka he haluavat otettavan huomioon seuraamusta määrättäessä.
- * Myös yksityisoikeudellisista vaatimuksista perusteluineen tulee käydä keskustelu.
- * Lopuksi esitetään lausunnot oikeudenkäyntikuluvaatimuksista.

8. Tuomio

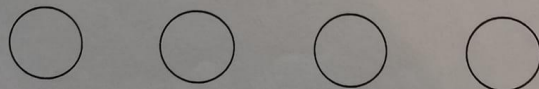
RIKOSOIKEUDENKÄYNNIN OSAPUOLET

= herastuomari

oikeudenkäynti-
avustajat

käräjäleisö

Istuntojen kokoonpanot

Yhden tuomarin istunto:

- **on toimivaltainen esim.:**
  - kirjallisessa menettelyssä käsiteltävissä asioissa
  - rikosjutuissa, joissa laissa sallittu enimmäisrangaistus on neljä vuotta
  - riita-asioiden valmisteleivassa käsittelyssä ja välittömästi sen yhteydessä pidettävässä oikeudenkäynnissä

Istuntojen kokoonpanot

Lautamieskokoonpano:

- ratkaistaan vain rikosjuttuja
- yksi lainoppinut puheenjohtaja (eli käräjäoikeuden tuomari) ja kaksi lautamiestä
- Lautamieskokoonpanoa voidaan poikkeustapauksissa täydentää yhdellä lakimiehellä ja/tai yhdellä lautamiehellä.

Istuntojen kokoonpanot

Kolme tuomaria eli lakimieskokoonpano:

- riitajutut ja erityiset rikosasiat
- lainopillisesti kaikkein visaisimmat riidat ja rikokset

Väitteitä rikosprosessista

Ovatko seuraavat rikosprosessia koskevat väitteet oikein vai väärin?

- 1) **Syyttäjä tekee epäilystä rikoksesta esitutkinnan.**
- 2) **Poliisi voi pitää kiinni otettuna epäiltyä henkilöä korkeintaan vuorokauden ajan.**
- 3) **Kunnianloukkaus ja kotirauhan rikkominen ovat asianomistajarikoksia.**
- 4) **Syytetty saa valehdella oikeudessa siitä, mitä on tapahtunut.**
- 5) **Rikosasioita ei voi sovittaa, ainoastaan riita-asioissa sovittelu on mahdollista.**

Oikein vai väärin?

- 1. Syyttäjä tekee epäilystä rikoksesta esitutkinnan.**
  - **Väärin.** Yleensä poliisi suorittaa esitutkinnan. Syyttäjä voi tosin päättää, ettei esitutkintaa tehdä.
- 2. Poliisi voi pitää kiinni otettuna epäiltyä henkilöä korkeintaan vuorokauden ajan.**
  - **Oikein.** Vuorokauden kuluttua epäilty pitää joko pidättää tai päästää vapaaksi.
- 3. Kunnianloukkaus ja kotirauhan rikkominen ovat asianomistajarikoksia.**
  - **Oikein.** Niistä syyttäjä ei nosta syytettä, jos asianomistaja ei halua.

Oikein vai väärin?

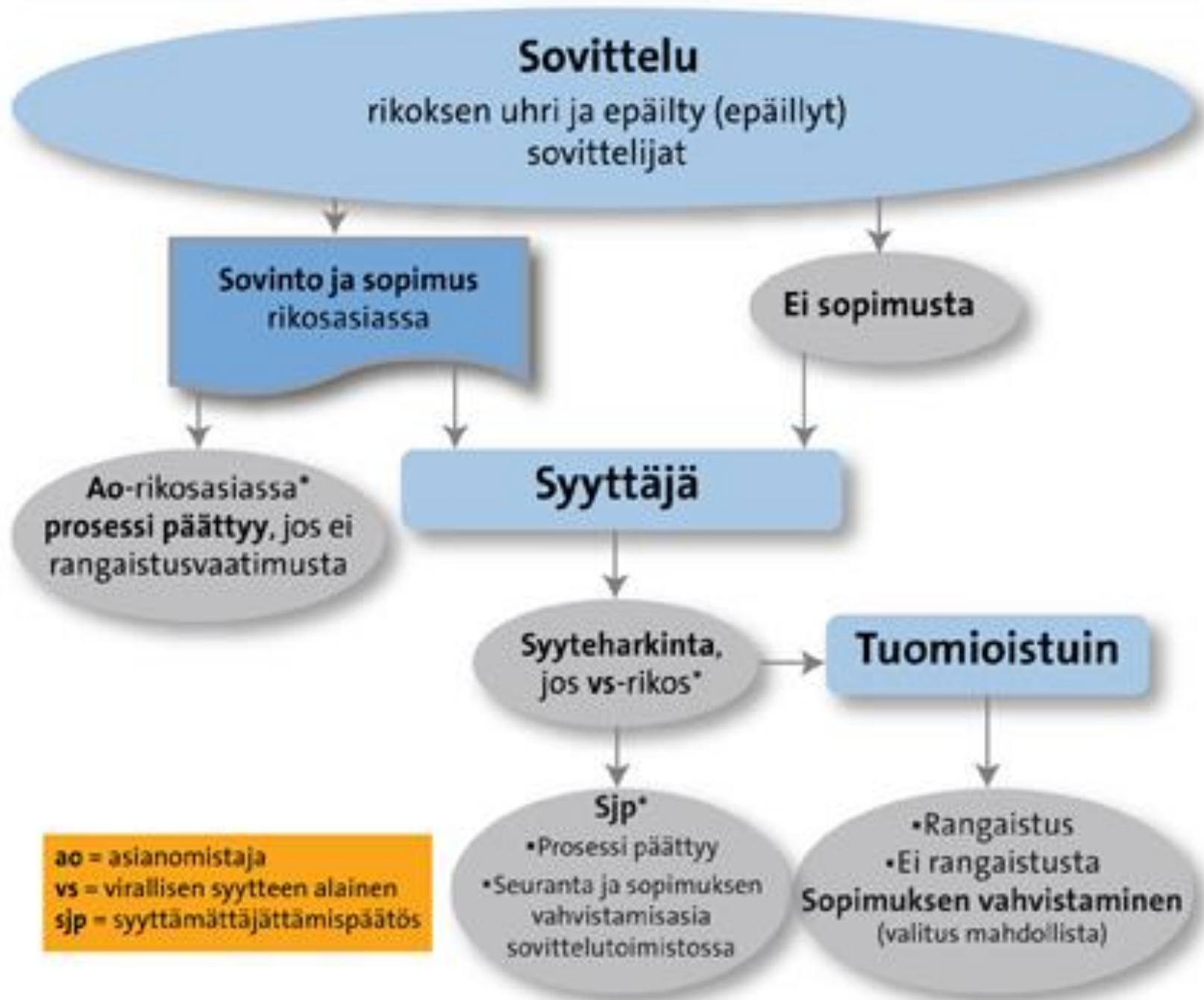
4. **Syytetty saa valehdella oikeudessa siitä, mitä on tapahtunut.**
  - **Oikein. Vastaajalla ei ole velvollisuutta puhua itseään vastaan eikä totuudenmukaisesti.**
5. **Rikosasioita ei voi sovittaa, ainoastaan riitaasioissa sovittelu on mahdollista.**
  - **Väärin. Myös rikosasioita voi sovittaa. Lievien rikosten kohdalla sovittelu voi päättää oikeusprosessin. Sovinto voidaan joka tapauksessa ottaa huomioon syytettä ja tuomiota harkittaessa.**

a) Mitä rikosasian sovittelu tarkoittaa?

- 1. Sovittelun voi laittaa vireille kuka tahansa asianomaisista (uhri, epäilty, poliisi, syyttäjä).**
- 2. Sovittelussa sekä rikoksen tekijä että rikoksen uhri tapaavat.**
- 3. Tavoite on, että he pääsisivät asiassa sopuun.**
- 4. Koulutettu sovittelija toimii välittäjänä sovun hakemisessa. Hänen avullaan koetetaan löytää ratkaisu, joka tyydyttää molempia osapuolia.**
- 5. Tavoite on, että uhri saisi hyvitystä kärsimyksiinsä ja rikoksentekijä mieltisi vastuutaan teossa.**
- 6. Jos osapuolet pääsevät asioista yksimielisyyteen, sovittelija tekee kirjallisen sopimuksen.**

b) Mitkä ovat sovittelun yhteiskunnalliset tavoitteet?

- Sovittelussa rikoksentekijä joutuu kohtaamaan rikoksen uhrin ja näin hän ehkä paremmin ymmärtää tekonsa merkityksen.
- Jos sovittelussa päästään sovintoon, vältytään oikeudenkäynniltä, mikä tuo kustannussäästöjä valtiolle ja vähentää tuomioistuinten jutturuuhkaa.

ao = asianomistaja
vs = virallisen syytteen alainen
sjp = syyttämättäjättämispäätös

Sovitteluun parhaiten sopivia rikoksia:

- vahingonteot
- kotirauhan häirintä
- varkaudet, näpistykset
- kunniaan kohdistuvat rikokset
- luvattomat käytöt ja käyttövarkaudet
- aikuisten väliset pahoinpitelyt, joista ei ole syntynyt vakavia vammoja
- nuorten väliset keskinäiset pahoinpitelyt, joista ei ole syntynyt vakavia vammoja
- Esim. lähisuhdeväkivallan sovittelu voi olla hankalaa!

22. Riita-asiat - käräjillä tavataan

Oppikirjasta s. 162-167.

- Opettele s. 166 kaaviosta, miten riita-
asia pannaan vireille (vaiheet, mitä
tarvitaan, käsitteet).**
- Tehtävä 4 (YO S2011): Selvitä riita-asian
ja rikosasian oikeudenkäynnin keskeiset
erot. Etsi keskeisimmät erot. Pedanet.**